

تعارض زناشویی والدین و گرایش به سوءمصرف مواد نوجوانان: نقش تعدیل‌کننده افسردگی و ذهن آگاهی

سلمان زارعی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۰

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر تعیین نقش تعدیل‌کنندگی افسردگی و ذهن آگاهی در رابطه بین تعارض زناشویی والدین با گرایش به مصرف مواد بود. **روش:** روش پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان نوجوان پسر شهرستان نورآباد در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که از بین آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تعداد ۳۲۹ نوجوان و والدین‌شان انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه تعارض زناشویی، مقیاس استعداد اعتیاد، ویرایش دوم سیاهه افسردگی بک و پرسشنامه پنج‌عاملی ذهن آگاهی گردآوری و با ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون سلسله‌مراتبی تحلیل شدند. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد بین ذهن آگاهی با گرایش به مصرف مواد رابطه منفی معناداری و بین تعارض زناشویی والدین و افسردگی با گرایش به مصرف مواد نوجوانان رابطه مثبت معناداری وجود دارد. همچنین، بر اساس نتایج رگرسیون سلسله‌مراتبی، نقش تعدیل‌کننده افسردگی و ذهن آگاهی در رابطه بین تعارض زناشویی والدین و گرایش به مصرف مواد نوجوانان مورد تأیید قرار گرفت. **نتیجه‌گیری:** مطالعه حاضر بر نقش تعدیل‌کننده افسردگی و ذهن آگاهی به عنوان یک مکانیسم مهم در رابطه بین تعارض زناشویی والدین با گرایش به مصرف مواد نوجوانان تأکید دارد؛ لذا نتایج اهمیت کاربردی و نظری قابل ملاحظه‌ای در مداخله و پیشگیری از گرایش به مصرف مواد در بین نوجوانان پسر دارد.

کلیدواژه‌ها: افسردگی، اعتیاد، تعارض زناشویی، ذهن آگاهی، نوجوانان

مقدمه

نوجوانی دوره‌ی تحولی مهم و حساسی است که با فرآیند شکل‌گیری هویت و تغییر در ابعاد مختلف زیستی - عصبی و روان‌شناختی مشخص می‌شود (هررا و باکسر^۱، ۲۰۱۹). بخشی از این فرآیند کسب هویت در کنار این تغییرها به ویژه در مغز، خطر جویی و گرایش به رفتارهای پرخطر است (دلانه^۲ و همکاران، ۲۰۱۶). یکی از مهم‌ترین رفتارهای پرخطر بین نوجوانان مصرف مواد است، به نحوی که شایع‌ترین اختلال‌های روان‌شناختی را در دوره‌ی سنی نوجوانی و جوانی تشکیل می‌دهد (تریپ^۳، ۲۰۱۸). از طرفی اکثر نوجوانانی که مصرف مواد را در سال‌های اولیه نوجوانی آغاز می‌کنند به مصرف این مواد در سال‌های آتی ادامه می‌دهند و میزان مصرف مواد و مشکلات مرتبط با آن نیز مرتباً افزایش می‌یابد (لاریمر، کیلمر و لی^۴، ۲۰۱۵). لذا شیوع مصرف مواد در سنین نوجوانی در دوره‌ی دبیرستان از یک سو و پیامدهای منفی آن از جمله خودکشی و هیجان‌های منفی تحصیلی (عینی، ترابی، عبادی و کرمانی، ۱۳۹۹)، غیبت و فرار از مدرسه (گاخ، کاونوئر، آسومو و واندرستلت^۵، ۲۰۲۰)، اختلال در عملکرد عصبی - روانی (پولز، ویلیامز، فالین، تیتلباوم و مرلو^۶، ۲۰۲۰)، بیماری‌های جسمی - روان‌شناختی (روترمن و لانگلويس^۷، ۲۰۱۵)، بیگانگی اجتماعی (لورفا، اوگوو، ایگوازی و چوکوورجی^۸، ۲۰۱۸)، سطح استرس بالا (دبنام، میلان، مولن، لیسسی و برادشو^۹، ۲۰۱۷) و خطر ابتلا به افسردگی (بگداچه، کیان‌مهر، صابونچی، مارسزالک و دولما^{۱۰}، ۲۰۱۹) از سوی دیگر، بررسی همه‌جانبه در این زمینه را الزامی می‌سازد؛ زیرا یک تکلیف بنیادین در بهسازی برنامه‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد در سنین پایین (نوجوانی) شناسایی عوامل خطر ساز برای شروع زود هنگام مصرف مواد است (برگ، ساندل، اجهاگن و هاکانسون^{۱۱}، ۲۰۱۶).

۲۴۶

246

سال شانزدهم، شماره ۳، بهار ۱۴۰۱
Vol. 16, No. 63, Spring 2022

1. Herrera & Boxer
2. Dela Pena
3. Tripp
4. Larimer, Kilmer & Lee
5. Gakh, Coughenour, Assoumou & Vanderstelt
6. Polles, Williams, Phalin, Teitelbaum & Merlo
7. Rotermann & Langlois
8. Lorfa, Ugwu, Ifeagwazi & Chukwuorji
9. Debnam, Milam, Mullen, Lacey & Bradshaw
10. Begdache, Kianmehr, Sabounchi, Marszalek & Dolma
11. Berge, Sundell, Ojehagen & Hakansson

یک عامل زمینه‌ساز مهم گرایش نوجوانان به مصرف مواد، عوامل مربوط به خانواده است (لوک، کینگ، مک‌کارتی، مک‌کولی و استوئپ^۱، ۲۰۱۷). خانواده برای رشد سالم نوجوانان و سازگاری اجتماعی آنان ضروری است (کو^۲ و همکاران، ۲۰۱۵). بر اساس نظریه نظام‌های خانواده بوئن^۳ (۱۹۶۶) خانواده یک واحد هیجانی بنیادی با مرزهای مشخص و قوانین درونی است و یک نظام خانواده از سه خرده نظام شامل خرده نظام همسران، خرده نظام والد-فرزند و خرده نظام همشیره‌ها تشکیل شده است که هر یک از این خرده نظام‌ها بر یکدیگر اثر متقابل می‌گذارند (کاستا، گاکلیاندولو، باربریس، کوزوکرئا و لیگا^۴، ۲۰۱۹). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که هیجان‌های منفی ایجادشده به دلیل مسائل و تعارض در روابط زناشویی در نظام خانواده می‌تواند به روابط آن‌ها با فرزندان سرریز شود و منجر به ناسازگاری فرزندان شود (کوروس، پاپ، گوئک-موری و کامینگز، ۲۰۱۴؛ لیونگ و شک^۵، ۲۰۱۹). همچنین، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که تعارض و نارضایتی زناشویی می‌تواند کارآمدی نوجوانان را کاهش داده و منجر به خودپنداره ناسالم شود که این موضوع نوجوانان را در برابر رفتارهای پرخطر مانند مصرف الکل و سایر مواد آسیب‌پذیر می‌کند (روم و متزگر^۶، ۲۰۱۸). به‌طور مشابه وی‌موث، فوسکو و فینبرگ^۷ (۲۰۱۷) دریافتند که بین میزان تعارض زناشویی والدین با سوء مصرف مواد در بین نوجوانانی که از شرایط خانوادگی ناسالم و رابطه تعارض آمیز والدین‌شان رنج می‌برند رابطه مثبتی وجود دارد. در کنار موارد مطرح‌شده، پژوهش‌های جدیدتر نیز نشان می‌دهند که کیفیت روابط بین والدین (خرده نظام همسران) یک عامل مهم در گرایش نوجوانان به مصرف مواد است. همچنین در نظام‌های خانوادگی که والدین روابط خوبی با هم دارند، نوجوانان پیوندهای نزدیکی شکل می‌دهند و تعامل سازنده با والدین‌شان را حفظ می‌کنند که می‌تواند از رفتارهای مشکل‌زا مانند مصرف مواد پیشگیری کند (شک، ژو، دویو و

1. Luk, King, McCarty, McCauley & Stoep
2. Ko
3. Bowen family system theory
4. Costa, Gugliandolo, Barberis, Cuzzocrea & Liga

5. Kouros, Papp, Goeke-Morey & Cummings
6. Leung & Shek
7. Romm & Metzger
8. Weymouth, Fosco & Feinberg

چای^۱، ۲۰۲۰؛ بروسنان، کلوینسکی و اسپادا^۲، ۲۰۲۰؛ علوی و رضانی، (۱۳۹۹). پایین وجود، هنوز واضح نیست که تحت چه شرایطی تعارض زناشویی بر گرایش به سوء مصرف مواد نوجوانان اثر می گذارد؛ از این رو پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این سؤال است.

نوجوانان در یک دوره حساس هستند که آگاهی تدریجی آنان از کیفیت روابط والدین شان بر سلامت روان شناختی آنان اثر مستقیم دارد (ژو و بوهرلر^۳، ۲۰۱۹). بر اساس فرضیه امنیت هیجانی، یک رابطه مخرب والدینی هیجانها و ناامنی های منفی در فرزندان ایجاد می کند که ممکن است منجر به آسیب های روانی از قبیل افسردگی و اضطراب شود (استیل و مک کینی^۴، ۲۰۱۹). علاوه بر این، برخی پژوهش ها نشان داده اند که تعارض زناشویی به طور مثبتی افسردگی نوجوانان را پیش بینی می کند (دلوس ریس^۵ و همکاران، ۲۰۱۵؛ لی، جیانگ، فان و ژانگ^۶، ۲۰۱۸). فرضیه افزایش خلق^۷ مطرح می کند افراد هنگامی که هیجانها و احساس های منفی دارند تمایل به برخی رفتارها، از جمله استفاده مفرط از شبکه های مجازی، مصرف سیگار و نوشیدن الکل دارند (چون^۸، ۲۰۲۰). در همین راستا، پژوهش ها نشان می دهند که نوجوانان افسرده به منظور تسکین استرس هیجانی به احتمال بیشتری در فعالیت های مفرح از قبیل قماربازی، مصرف ماری جوانا، کشیدن سیگار و مصرف مواد غیرقانونی شرکت می کنند (لیانگ، ژو، یوان، شائو و بیان^۹، ۲۰۱۶؛ زوباک، زینیک، اوستوچیچ، زوباک و پوجسکیچ^{۱۰}، ۲۰۱۸). به طور مشابه، نتایج فرا تحلیل گرای و اسکوگلیا^{۱۱} (۲۰۱۸) نشان می دهد که افراد افسرده علت مصرف مواد را کاهش سطح استرس و تسکین افسردگی عنوان کرده اند. علاوه بر این، مدل شناختی-رفتاری داویس^{۱۲} (۲۰۰۱) در خصوص رفتارهای اعتیادی مطرح می کند که افراد دارای آسیب های روان شناختی از قبیل افسردگی به احتمال بیشتری افکار ناسازگار درباره ی خودشان را شکل می دهند که این افکار با کاهش خودکارآمدی و افزایش خودارزیابی منفی، باعث

1. Shek, Zhu, Dou & Chai
2. Brosnan, Kolubinski, & Spada
3. Zhou & Buehler
4. Steele & McKinney
5. De Los Reyes
6. Li, Jiang, Fan & Zhang
7. mood enhancement hypothesis

8. Chun
9. Liang, Zhou, Yuan, Shao & Bian
10. Zubak, Zenic, Ostojic, Zubak & Pojskic
11. Gray & Squeglia
12. Davis cognitive-behavioral model

گرایش آن‌ها به مصرف مواد و اعتیاد می‌شود (نقل از رافتری^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). در مجموع، بر اساس ادبیات مطرح شده و همچنین پژوهش‌های هیرد، بایلی، تومبورو و کاتالانو^۲ (۲۰۱۹) و ژنگ^۳ و همکاران (۲۰۲۰) می‌توان مطرح کرد که مشکلات و تعارض زناشویی والدین از طریق افزایش افسردگی با گرایش به مصرف مواد در بین نوجوانان ارتباط دارد.

گرچه مشخص شده است که تعارض زناشویی باعث ایجاد افسردگی و گرایش به مصرف مواد شده است (دیگز، نپل، جودن و لوهمان^۴، ۲۰۱۷)، اما همه نوجوانانی که دارای خانواده‌های ناکارآمد هستند به یک شکل تحت تأثیر قرار نمی‌گیرند (اسپوٹ، کلایر و ترودائو^۵، ۲۰۱۴). مدل تعامل ارگانسیم-محیط^۶ معتقد است که عوامل فردی اغلب تمایل به اصلاح عوامل محیطی دارند و این تعامل بین افراد و محیط است که پیامدهای تحول اجتماعی فردی را تعیین می‌کند (لرنر، لرنر، آلمریگی و ثوکاس^۷، ۲۰۰۶). از این رو، برخی از عوامل در سطوح فردی در میان نوجوانان ممکن است باعث کاهش تأثیرات روابط مخرب زناشویی والدین بر گرایش آن‌ها به مصرف مواد شود. یکی از این عوامل در سطوح فردی که مطابق با پژوهش‌ها می‌تواند در برابر شرایط استرس‌زای محیطی مانند محیط ناکارآمد خانواده نقش محافظتی داشته باشد، ذهن آگاهی است (فلور^۸ و همکاران، ۲۰۱۸). ذهن آگاهی معمولاً در چارچوب خودتنظیمی مفهوم‌سازی می‌شود و شامل توجه کامل به تجربه لحظه‌ای حال، نگرش مبتنی بر پذیرش، عدم قضاوت و گشودگی است (مک-کرینگ و هوانگ^۹، ۲۰۱۹). از آنجا که توسعه ذهن آگاهی تا حد زیادی از نظر تحولی در دوره‌ی نوجوانی اتفاق می‌افتد، مرحله‌ای است که تأثیر والدین هنوز نسبتاً قوی است، فضای مطلوب خانوادگی مخصوصاً رابطه کارآمد و بدون تعارض خرده نظام همسران می‌تواند به توسعه این شایستگی کمک کند و میزان آسیب‌پذیری فرزندان را در

1. Raftery
2. Heerde, Bailey, Toumbourou & Catalano
3. Zheng
4. Diggs, Neppl, Jeon & Lohman
5. Spoth, Clair & Trudeau

6. organism-environment interaction model
7. Lerner, Lerner, Almerigi & Theokas
8. Felver
9. McKeering & Hwang

برابر اختلال‌های روانی کاهش دهد (کاونهوون و دورجی^۱، ۲۰۱۷). در همین راستا، پژوهش‌های بالینی نشان می‌دهد که ذهن آگاهی می‌تواند سبب بهبود انعطاف‌پذیری شناختی، کنترل توجه و تنظیم هیجان شود و به افراد کمک کند تا با مدیریت مؤثرتر شناخت‌ها، احساس‌ها و رفتارهای خود در شرایط استرس‌زا به رفتارهای پرخطر از قبیل مصرف مواد روی نیاورند (اش، نیومن و ویلسون^۲، ۲۰۱۵؛ تانگ، تانگ و پوسنر^۳، ۲۰۱۶). به‌طور کلی، بر اساس ادبیات مطرح‌شده و همچنین پژوهش‌های اوهانسیان، فلاتری، سیمپسون و راسل^۴ (۲۰۱۶) و آرنود^۵ و همکاران (۲۰۲۰) می‌توان مطرح کرد که وجود شایستگی ذهن آگاهی می‌تواند به تاب‌آوری و خودتنظیمی بیشتر نوجوانان در برابر شرایط متعارض و پرتنش خانوادگی کمک کند و میزان گرایش آن‌ها به مصرف‌مواد را کاهش دهد.

در مجموع اینکه، نوجوانان به دلیل تغییرات گسترده در تمام ابعاد جسمانی، شناختی، هیجانی و اجتماعی، ممکن است فشارها و استرس‌های زیادی را متحمل شوند، که بیشتر، مستعدکننده ارتکاب رفتارهای پرخطر از قبیل مصرف مواد باشد. در همین راستا، پژوهش‌های همه‌گیرشناسی نشان می‌دهد مصرف مواد با افزایش سن افزایش می‌یابد؛ به‌طوری‌که شیوع مصرف مواد از ۱/۳ درصد در سن ۱۲ سالگی به ۲۵/۴ درصد در سن ۲۱ سالگی می‌رسد (سادوک، سادوک و رویز^۶، ۲۰۱۴). بر اساس پیمایش رفتارهای پرخطر نوجوانان در سال ۲۰۱۸ در ایالات متحده مشخص شده است که حدود ۲۱/۹ درصد مصرف الکل، ۲۳/۴ درصد مصرف سیگار، ۲۳/۱ درصد مصرف ماری‌جوانا، ۳ درصد مصرف کوکائین و ۳/۸ درصد نوجوانان مصرف متآمفتامین را گزارش کرده‌اند (ایتون^۷ و همکاران، ۲۰۱۹). در ایران نیز آمارها نشان می‌دهد که حدود ۱۶ درصد از مصرف‌کنندگان مواد مخدر و صنعتی کمتر از ۱۸ سال سن دارند (صابری، فرخی و نامور، ۱۳۹۷). با توجه به مطالب مذکور، پرداختن به عوامل زمینه‌ساز، تشدیدکننده و کاهنده گرایش به مصرف

1. Kaunhoven & Dorjee
2. Ashe, Newman & Wilson
3. Tang, Tang & Posner
4. Ohannessian, Flannery, Simpson & Russell

5. Arnaud
6. Sadock, Sadock & Ruiz
7. Eaton

مواد در بین نوجوانان به منظور ارائه راهکارهایی برای کاهش آن ضروری به نظر می‌رسد. لذا بر اساس خلأ پژوهشی در جامعه ایرانی به خصوص در مورد نقش پیش‌بین رضایت زناشویی والدین و همچنین نقش افسردگی و ذهن آگاهی، هدف کلی پژوهش حاضر رسیدن به شناختی بهتر از گرایش به مصرف مواد در بین دانش‌آموزان نوجوان است، با در نظر گرفتن این نکته که چگونه تعامل رضایت زناشویی والدین با افسردگی و ذهن آگاهی این رفتار را پیش‌بینی می‌کند. از این رو، سوال اصلی پژوهش این است که آیا افسردگی و ذهن آگاهی در رابطه بین تعارض زناشویی والدین و گرایش به سوء مصرف مواد نوجوانان نقش تعدیل‌کننده دارند؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان پسر دوره‌ی دوم متوسطه شهر نورآباد به همراه والدین‌شان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود. جهت تعیین حجم نمونه بر اساس دیدگاه کلاین^۱ (۲۰۱۱) که عنوان می‌کند در مطالعات همبستگی حجم نمونه مورد قبول باید حداقل ۲/۵ و حداکثر ۵ برابر تعداد سوالات پرسشنامه‌ها باشد در پژوهش حاضر با احتساب مجموع ۱۳۸ سوال تعداد ۳۵۰ دانش‌آموز با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به عنوان نمونه نهایی انتخاب شد. در این روش نمونه‌گیری ابتدا از میان مدارس دوره‌ی دوم متوسطه (جمعاً ۸ مدرسه) به صورت تصادفی تعداد ۴ مدرسه انتخاب شدند و سپس از هر مدرسه ۴ کلاس در پایه‌های مختلف به روش تصادفی انتخاب و سپس از بین همه دانش‌آموزان کلاس‌ها و بر اساس ملاک‌های ورود نمونه نهایی انتخاب شد. ملاک‌های ورود به پژوهش شامل: عدم اعتیاد به مواد، زندگی با هر دو والد و دامنه سنی بین ۱۴ تا ۱۸ سال بود و تنها ملاک خروج از پژوهش داشتن سابقه بیماری جسمانی و روان‌شناختی خاص (بنا بر خود گزارشی نوجوانان) بود. همچنین، ملاحظات اخلاقی اعم از مطلع بودن شرکت‌کنندگان از روند پژوهش، کسب رضایت آگاهانه از نوجوانان و والدین آن‌ها، مختار بودن شرکت‌کنندگان

برای خروج از پژوهش و محرمانه ماندن اطلاعات شرکت کنندگان در پژوهش رعایت شده است. لازم به ذکر است که پرسشنامه پنج عاملی ذهن آگاهی، مقیاس گرایش به اعتیاد و سیاهه افسردگی بک توسط نوجوانان و پرسشنامه تعارض زناشویی توسط والدین آن‌ها تکمیل شد. در ذیل شرح کامل ابزار گردآوری داده‌ها مطرح شده است.

ابزار

۱. پرسشنامه پنج عاملی ذهن آگاهی^۱: این پرسشنامه خود گزارش دهی در سال ۲۰۰۶ توسط بائر، اسمیت، هوپکینز، کریتمیر و تونی^۲ در ۳۹ گویه به منظور سنجش ذهن آگاهی ساخته شده است. نمره گذاری بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از ۱ (هرگز) تا ۵ (همیشه) انجام می‌شود. دامنه نمره کل مقیاس از ۳۹ تا ۱۹۵ است که نمره بالاتر نشان‌دهنده سطح ذهن آگاهی بالاتر فرد است. نتایج تحلیلی عامل تائیدی در مطالعه بائر و دیگران (۲۰۰۶) نشان داد که این پرسشنامه روایی مطلوبی دارد. همچنین، پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۰ گزارش شده است که بیانگر پایایی بالای آن است. تمنایی فر، اصغر نژاد، میرزایی و سلیمانی (۱۳۹۵) ضمن تائید ساختار پنج عاملی پرسشنامه، پایایی آن را با استفاده از روش بازآزمایی در بین نمونه‌ای از دانشجویان ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر نیز پایایی مقیاس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۷ به دست آمد.

۲. مقیاس گرایش به اعتیاد^۳: این مقیاس توسط وید، بوچر، مک کنا و بن-پوراث^۴ در سال ۱۹۹۲ به منظور ارزیابی آمادگی افراد برای ابتلا به اعتیاد ساخته شد. مقیاس دارای ۳۶ ماده به اضافه ۵ ماده دروغ‌سنج است. نمره گذاری هر سؤال بر روی یک پیوستار از صفر (کاملاً مخالفم) تا ۳ (کاملاً موافقم) است. البته این شیوه نمره گذاری در سؤالات شماره ۱۲، ۱۵، ۲۱ و ۳۳ معکوس است. برای به دست آوردن نمره کلی پرسشنامه باید مجموع امتیازات تک تک سؤالات (به‌غیر از مقیاس دروغ‌سنج) را باهم جمع نمود. این نمره

1. Five Factor Mindfulness Questionnaire
2. Baer, Smith, Hopkins, Krietemeyer & Toney

3. Addiction Proneness Scale (APS)
4. Weed, Butcher, Mckenna & Ben-Porath

دامنه‌ای از ۰ تا ۱۰۸ را خواهد داشت. نمرات بالاتر به منزله آمادگی بیشتر فرد پاسخ‌دهنده برای اعتیاد است. در پژوهش زرگر، نجاریان و نعیمی (۱۳۸۷) روایی سازه مقیاس از طریق همبسته کردن آن با مقیاس ۲۵ ماده‌ای فهرست بالینی علائم بالینی برابر ۰/۴۵ گزارش شده است. همچنین، یاقوتی زرگر و احمدی (۱۳۹۹) در بین نمونه‌ای از دانش‌آموزان دوره‌ی دوم متوسطه پایایی مقیاس با روش آلفای کرونباخ را برابر ۰/۹۰ و در حد مطلوب گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر نیز میزان پایایی مقیاس به روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۴ به دست آمد.

۳. سیاهه افسردگی بک، ویرایش دوم^۱: این سیاهه نخستین بار در سال ۱۹۶۱ توسط بک، وارد، مندلسون، موک و ارباق^۲ معرفی شد و در سال ۱۹۷۱ تجدیدنظر شد. این آزمون از ۲۱ گویه جهت بررسی نشانگان مختلف افسردگی تشکیل شده است و پاسخگویی به گویه‌ها بر اساس مقیاس لیکرت ۴ درجه‌ای از صفر تا ۳ انجام می‌شود. دامنه نمره کل بین صفر تا ۶۳ است. نمره ۰-۹ نشانه فقدان افسردگی، ۱۰-۱۸ افسردگی خفیف، ۱۹-۲۸ افسردگی متوسط و ۳۰-۶۳ نشانه افسردگی شدید است. بک، استیر و پروان^۳ (۲۰۰۰) پایایی باز آزمایی این ابزار را از ۰/۴۸ تا ۰/۸۶ با میانگین ۰/۸۶ گزارش کرده‌اند. در ایران، فتی، بیرشک، عاطف و دابسون (۲۰۰۵)، در یک فرا تحلیل برای تعیین همسانی درونی سیاهه، دامنه‌ی این ضریب را بین ۰/۷۳ تا ۰/۹۲ و همبستگی بین دو فرم بازنگری شده اصلی را برابر با ۰/۸۹ گزارش کرده است (نقل از زارع، تقی‌لو و کاکاوند، ۱۳۹۵). در پژوهش حاضر میزان پایایی سیاهه با استفاده از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۵ به دست آمد.

۴. پرسشنامه تعارض زناشویی^۴: این پرسشنامه توسط ثنایی ذاکر و براتی در سال ۱۳۷۵ به منظور ارزیابی زمینه‌های اصلی تعارض‌های زن و شوهری طراحی شده است. شامل ۴۲ سؤال است که بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از ۱ (هرگز) تا ۵ (همیشه) نمره‌گذاری

1. Beck Depression Inventory-Second Edition (BDI-II)
2. Beck, Ward, Mendelson, Moock & Erbaugh

3. Beck, Steer & Brown
4. marital conflict questionnaire

می‌شود. نمره همه ۴۲ سؤال با هم جمع و یک نمره در دامنه بین ۴۲ تا ۲۱۰ به دست می‌آید که نمره بالا نشان‌دهنده تعارض زناشویی بالاتر است. ثنایی و براتی (۱۳۷۵) به منظور اندازه‌گیری روایی و پایایی، پرسشنامه مذکور را بین دو گروه سازگار و ناسازگار در زن و مردان متأهل عادی و متقاضی طلاق اجرا کردند که مقایسه نتایج بیانگر وجود تفاوت معناداری بین آن‌ها بود که دال بر قدرت تمیز آزمون در تشخیص زوج‌های متعارض از نامتعارض بود و پایایی کلی پرسشنامه نیز در بین دو گروه سازگار و ناسازگار از طریق آلفای کرونباخ ۰/۵۲ گزارش شده است (نقل از ثنایی ذاکر، ۱۳۸۷). همچنین، در هنجاریابی مجدد توسط بشکار (۱۳۸۷) پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفا کرونباخ برابر ۰/۹۵ برآورد شده است. در پژوهش حاضر میزان پایایی سیاهه با استفاده از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۹ به دست آمد.

پس از اجرای پرسشنامه‌ها تعداد ۲۱ پرسشنامه با استفاده از فاصله مهالانویس^۱ به عنوان داده پرت مشخص و از روند پژوهش حذف شد و در نهایت داده‌های مربوط به ۳۲۹ نفر با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون سلسله مراتبی تعدیلی تحلیل شد.

یافته‌ها

بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی نشان داد که میانگین و انحراف استاندارد سن نوجوانان به ترتیب برابر با ۱۶/۲۵ و ۱/۷۶ بود. همچنین، در خصوص والدین ۶۶ درصد (۲۱۷ نفر) از گروه نمونه مادر و ۳۴ درصد (۱۱۲ نفر) پدر بودند. در ادامه در جدول ۱ اطلاعات توصیفی و وضعیت نرمال بودن توزیع نمرات آزمودنی‌ها در متغیرهای پژوهش ارائه می‌شود.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی و بررسی نرمال بودن توزیع نمره‌های متغیرهای پژوهش

شاخص‌ها متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی	آماره Z	کولموگروف-اسمیرنف سطح معناداری
تعارض زناشویی والدین	۱۱۵/۳۱	۱۰/۵۷	۰/۶۹	۱/۷۳	۰/۰۶۸	۰/۰۷۳
ذهن آگاهی	۹۲/۶۳	۸/۳۱	-۰/۳۷	-۰/۸۱	۰/۰۹۱	۰/۰۵۳
افسردگی	۱۸/۹۱	۴/۷۶	-۰/۵۴	-۰/۹۷	۰/۰۶۵	۰/۰۸۹
گرایش به مصرف مواد	۶۵/۷۹	۶/۸۲	۰/۸۳	۱/۴۹	۰/۰۷۴	۰/۰۶۹

1. mahalanobis distance

جدول ۱ در کنار پرداختن به میانگین و انحراف استاندارد نمرات آزمودنی‌ها نشان می‌دهد که کجی توزیع نمره‌ها در دامنه (۱ و -۱) و کشیدگی در دامنه (۲ و -۲) قرار دارد و همچنین، نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف نیز نشان می‌دهد که سطح معناداری آماره Z بزرگ‌تر از $p > 0/05$ است. بنابراین بر اساس این آماره‌ها نرمال بودن توزیع نمرات تأیید می‌شود.

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرها و بررسی هم‌خطی چندگانه متغیرهای پیش‌بین

شاخص‌های آماری متغیرها	ضرایب همبستگی				شاخص‌های هم‌خطی چندگانه
	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	
عامل تورم واریانس					
(۱) تعارض زناشویی والدین	۱				۰/۸۱
(۲) ذهن آگاهی	-۰/۱۸*	۱			۰/۶۲
(۳) افسردگی	۰/۴۹**	-۰/۴۱**	۱		۰/۵۹
(۴) گرایش به مصرف مواد	۰/۲۹**	-۰/۵۳**	۰/۶۱**	۱	-

$p < 0/01$ ** $p < 0/05$ *

جدول ۲ به ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش می‌پردازد، نتایج نشان می‌دهد که بین تعارض زناشویی والدین ($r = 0/29$ و $P < 0/01$) و افسردگی نوجوانان ($r = 0/61$) و $P < 0/01$) با گرایش به مصرف مواد نوجوانان رابطه مثبت معنادار وجود دارد. بین ذهن آگاهی با گرایش به مصرف مواد ($r = -0/53$ و $P < 0/01$) رابطه منفی معنادار وجود دارد. همچنین، نتایج حاصل از بررسی هم‌خطی چندگانه در جدول ۲ نشان می‌دهد آماره تحمل (بزرگ‌تر از $0/10$) و عامل تورم واریانس (کمتر از 10) در دامنه پذیرش قرار دارند؛ بنابراین بین متغیرهای پژوهش هم‌خطی چندگانه وجود ندارد.

در ادامه برای بررسی نقش تعدیل‌کنندگی افسردگی و ذهن آگاهی در رابطه بین تعارض زناشویی والدین و گرایش به مصرف مواد نوجوانان از رگرسیون سلسله مراتبی تعدیلی استفاده شد. لازم به ذکر است که در این روش برای بررسی روابط تعاملی دو متغیر مستقل پیوسته در پیش‌بینی یک متغیر وابسته، ابتدا باید متغیر مستقل اول بعد متغیر مستقل دوم (متغیر تعدیل‌کننده) و در آخر تعامل این دو (که از ضرب بردارهای آن دو

ایجاد می‌شوند) وارد تحلیل شوند و اگر متغیر تعاملی و رای اثر دو متغیر مستقل، واریانس تبیین شده‌ی متغیر وابسته را به‌طور معنادار بالا برد، می‌توان بیان نمود که متغیر تعدیل‌کننده، رابطه‌ی بین متغیر مستقل اول و متغیر وابسته را تعدیل می‌کند. نتایج این تحلیل در جداول ۳ و ۴ گزارش شده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی تبدیلی بر اساس متغیرهای تعارض زناشویی و افسردگی و تعامل آن‌ها برای پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد نوجوانان

P	F	ΔR^2	R^2	R	T	B	گام
۰/۰۰۱	۳۰/۰۶	۰/۱۹	۰/۱۹	۰/۲۲	۶/۰۷	۰/۳۵	اول: تعارض زناشویی والدین
۰/۰۰۱	۳۷/۱۸	۰/۲۵	۰/۴۴	۰/۴۸	۵/۸۲	۰/۳۱	دوم: افسردگی
۰/۰۰۱	۳۲/۴۵	۰/۲۱	۰/۶۵	۰/۶۷	۳/۵۱	۰/۲۴	سوم: تعارض زناشویی والدین × افسردگی

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که در گام اول تعارض زناشویی والدین به‌تنهایی ۱۹ درصد از واریانس گرایش به مصرف مواد نوجوانان را تبیین می‌کند، در گام دوم متغیر تعدیل‌کننده افسردگی با اضافه شدن به معادله رگرسیون در کنار تعارض زناشویی در مجموع ۴۴ درصد از واریانس گرایش به مصرف مواد را تبیین می‌کنند. در نهایت نیز در گام سوم تعامل بین تعارض زناشویی والدین و افسردگی به معادله رگرسیون اضافه شد که نتایج این تعامل ۶۵ درصد قدرت تبیین گرایش به مصرف مواد را دارد؛ بنابراین، با توجه به بالا رفتن میزان واریانس تبیین شده، متغیر گرایش به مصرف مواد در نتیجه ورود متغیر تعاملی تعارض زناشویی والدین و افسردگی ($\Delta R^2=0/21$) می‌توان نتیجه گرفت که متغیر افسردگی قادر به تعدیل رابطه بین تعارض زناشویی والدین و گرایش به مصرف مواد نوجوانان است. به عبارت دیگر رابطه افسردگی و گرایش به مصرف مواد در سطوح بالا و پایین متغیر افسردگی متفاوت است.

جدول ۴: نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی تعدیلی بر اساس متغیرهای تعارض زناشویی والدین و ذهن آگاهی و تعامل آن‌ها برای پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد نوجوانان

گام	B	T	R	R ²	ΔR^2	F	P
اول: تعارض زناشویی والدین	۰/۳۵	۶/۰۷	۰/۲۲	۰/۱۹	۰/۱۹	۳۰/۰۶	۰/۰۰۱
دوم: ذهن آگاهی	-۰/۲۶	-۴/۷۹	۰/۳۹	۰/۳۵	۰/۱۶	۲۱/۸۴	۰/۰۰۱
سوم: تعارض زناشویی والدین × ذهن آگاهی	-۰/۱۵	-۲/۳۶	۰/۵۶	۰/۵۳	۰/۱۸	۲۹/۳۷	۰/۰۰۱

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که در گام اول تعارض زناشویی والدین به تنهایی ۱۹ درصد از واریانس گرایش به مصرف مواد نوجوانان را تبیین می‌کند، در گام دوم متغیر تعدیل‌کننده ذهن آگاهی با اضافه شدن به معادله رگرسیون در کنار تعارض زناشویی والدین در مجموع ۳۵ درصد از واریانس گرایش به مصرف مواد را تبیین می‌کنند. در نهایت نیز در گام سوم تعامل بین تعارض زناشویی والدین و ذهن آگاهی به معادله رگرسیون اضافه شد که نتایج این تعامل ۵۳ درصد قدرت تبیین گرایش به مصرف مواد را دارد؛ بنابراین، با توجه به بالا رفتن میزان واریانس تبیین شده متغیر گرایش به مصرف مواد در نتیجه ورود متغیر تعاملی تعارض زناشویی والدین و ذهن آگاهی ($\Delta R^2=0/18$) می‌توان نتیجه گرفت که متغیر ذهن آگاهی قادر به تعدیل رابطه بین تعارض زناشویی والدین و گرایش به مصرف مواد است. به عبارت دیگر رابطه تعارض زناشویی والدین و گرایش به مصرف مواد در سطوح بالا و پایین متغیر ذهن آگاهی متفاوت است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به منظور بررسی نقش تعدیل‌کننده افسردگی و ذهن آگاهی در رابطه بین تعارض زناشویی والدین با گرایش به مصرف مواد نوجوانان انجام شد. نتایج نشان داد که بین تعارض زناشویی والدین با گرایش به مصرف مواد نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های لوک و همکاران (۲۰۱۷)، روم و مترگر (۲۰۱۸) و کاستا و همکاران (۲۰۱۹) همسو است. در تبیین این نتایج مطابق با فرضیه سرریز شدن می‌توان بیان داشت که استرس و تنش ایجادشده به دلیل تعارض‌ها و کشمکش‌های زناشویی والدین می‌تواند به روابط آن‌ها با فرزندان سرریز شود و ناسازگاری آن‌ها را در

ابعاد مختلف روان‌شناختی و اجتماعی به دنبال داشته باشد که این ناسازگاری ایجاد شده از طریق کاهش عزت نفس، استقلال و خودتنظیمی هیجانی، فرزندان آن‌ها را در برابر اعتیاد آسیب‌پذیر می‌سازد (لیونگ و شک، ۲۰۱۹). همچنین در تبیین نتایج پژوهش حاضر، بروسنان و همکاران (۲۰۲۰) مطرح می‌کنند که تعارض زناشویی والدین باعث می‌شود آن‌ها سبک فرزندپروری مناسبی را اتخاذ نکنند و با رفتارهای کنترل‌کننده و مطالبه‌گر رشد اجتماعی و عصب‌شناختی لازم برای روابط بین‌فردی مثبت فرزندان را مختل کنند، که این حالت با بازداری رفتارهای جامعه‌پسند و کاهش احساس امنیت و اعتماد فرزندان به تعامل سازنده آنها با والدین شان آسیب می‌زند و می‌تواند زمینه‌ساز گرایش به رفتارهای مشکل‌زا و پرخطر مانند مصرف مواد شود.

در بخش دیگر پژوهش، نتایج تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی نشان داد که افسردگی در رابطه تعارض زناشویی والدین و گرایش به مصرف مواد نوجوانان نقش تعدیل‌کننده دارد و می‌تواند رابطه بین این دو متغیر را افزایش دهد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های لیانگ و همکاران (۲۰۱۶)، گرای و اسکوگلیا (۲۰۱۸) و هیرد و همکاران (۲۰۱۹) که بر افزایش افسردگی و به تبع آن افزایش گرایش به مصرف مواد فرزندان خانواده به دلیل مشکلات موجود در زیر منظومه زن و شوهری در نظام خانواده اشاره داشته‌اند، همسو است. در تبیین این یافته می‌توان بر اساس نظریه نظام‌های خانواده بوئن (۱۹۶۶) بیان داشت، والدینی که تعارض زناشویی بالایی دارند نمی‌توانند به راحتی تعارض‌های خود را به روشی موثر و سازنده حل کنند و بسیاری از آسیب‌های روان‌شناختی از جمله افسردگی را برای فرزندان خود ایجاد می‌کنند (لی و همکاران، ۲۰۱۸)، زیرا این افسردگی مخصوصاً در دوره‌ی نوجوانی متأثر از روابط ناسالم والدین و تعارض‌های بین آن‌ها است (استیل و مک‌کینی، ۲۰۱۹). بنابراین، بخاطر افسردگی ایجاد شده به واسطه تعارض زناشویی والدین، مطابق با مطالعه چيون (۲۰۲۰) نوجوانان ممکن است برای جبران این ناامنی هیجانی و فرار کردن از مشکلات هیجانی ایجاد شده به سمت برخی رفتارها از جمله مصرف مواد و الکل گرایش پیدا کنند. در تبیین دیگر می‌توان بیان داشت نوجوانان افسرده‌ای که در خانواده‌های ناسازگار زندگی می‌کنند، ممکن است ارزیابی پایینی از

عزت نفس خود داشته باشند و شایستگی اجتماعی خود را به طور منفی ادراک کنند، که مطابق با مطالعه رافتری و همکاران (۲۰۱۹) ممکن است در نتیجه‌ی این ادراک ناسازگار درباره‌ی خودشان و کاهش خودکارآمدی در روابط اجتماعی احتمال گرایش به مصرف مواد و اعتیاد بیشتری داشته باشند.

در کنار موارد مطرح شده می‌توان بیان داشت که بر مبنای فرضیه افزایش خلق زمانی که نوجوانان رابطه بین والدین شان را با کیفیت ادراک نمی‌کنند در آن‌ها هیجان‌های منفی مانند افسردگی ایجاد می‌شود و به دلیل فضای متشنج خانواده نمی‌توانند هیجان‌ها خود را در فضای سالمی ابراز کنند، در نتیجه مطابق با پژوهش‌های زویاک و همکاران (۲۰۱۸) و ژنگ و همکاران (۲۰۲۰) احتمال دارد برای کاهش سطح هیجان منفی به برخی رفتارهای اعتیادی و فعالیت‌های خودآسیب‌رسان مانند مصرف مواد روی بیاورند.

در نهایت، نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی نشان داد که افسردگی در رابطه تعارض زناشویی والدین و گرایش به مصرف مواد نوجوانان نقش تعدیل کننده دارد و می‌تواند رابطه بین این دو متغیر را افزایش دهد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های اوهانسیان و همکاران (۲۰۱۶) و فلور و همکاران (۲۰۱۸) که عنوان می‌کنند ذهن آگاهی می‌تواند باعث کاهش تأثیرات روابط مخرب زناشویی والدین بر گرایش نوجوانان به مصرف مواد شود، همسو است. در تبیین این یافته می‌توان بر مبنای مدل تعامل ارگانیسم-محیط (لرنر و همکاران، ۲۰۰۶) بیان داشت که ذهن آگاهی به عنوان یک شایستگی و مهارت فردی سبب بهبود انعطاف‌پذیری شناختی و تنظیم هیجان افراد می‌شود که این توانمندی‌های ایجاد شده به افراد کمک می‌کند تا بتوانند شرایط استرس‌زا و پرتنش محیط‌های مختلف از جمله محیط خانوادگی را اصلاح کنند و توجه خود از موضوعاتی مانند تعارض والدین دور کنند و در نتیجه مطابق با مطالعه کاونهرون و دورجی (۲۰۱۷) به احتمال کمتری به رفتارهای خودآسیب‌رسان مانند مصرف مواد روی می‌آورند. در تبیین دیگری، قابل طرح است که بر مبنای مدل ادراک مجدد ذهن آگاهی، ذهن آگاهی باعث می‌شود توانایی افراد برای عقب ایستادن و مشاهده کردن حالت‌های مثل نگرانی از تنش‌های خانوادگی افزایش یابد در نتیجه بتوانند خود را از افکار تکرار شونده رها کنند و

از طریق درک و دریافت مجدد، دیگر با این افکار کنترل نشوند، بلکه بتوانند از اطلاعات برخاسته از این حالت استفاده کنند و با همراه شدن با هیجان‌ها خود غرق در افکار منفی برخاسته از هیجان‌ها نشوند و در نتیجه مطابق با دیدگاه آرنولد و همکاران (۲۰۲۰) میزان آسیب‌پذیری آنها در برابر گرایش به مصرف مواد کاهش یابد. در کنار موارد مطرح شده، مک-کرینگ و هوانگ (۲۰۱۹) معتقدند که ذهن آگاهی باعث رشد عامل‌های مختلف مانند مشاهده، غیر قضاوتی بودن و عمل توأم با هوشیاری می‌شود که این عوامل بر مبنای مدل شناختی- رفتاری داویس (۲۰۰۱) در خصوص رفتارهای اعتیادی، نگرانی و نشخوار فکری افراطی مربوطه به تعارض‌های والدینی که سبب بروز برانگیختگی هیجانی، سوگیری و ادراک نادرست می‌شود را کاهش داده و به‌طور چشمگیری می‌تواند از رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد پیشگیری کند (تانگ و همکاران، ۲۰۱۶).

هر پژوهشی دارای محدودیت است و در خصوص پژوهش حاضر می‌توان بیان داشت که تفاوت‌های فردی آزمودنی‌ها مانند تفاوت در انگیزه و علاقه به موضوع می‌تواند نتایج این پژوهش را با محدودیت روبرو کند. علاوه بر این، جهت سنجش متغیرهای پژوهش از ابزار خودگزارش دهی استفاده شد که این ابزار محدودیت‌های خاص خود از قبیل مطلوبیت اجتماعی را دارد. همچنین، این پژوهش صرفاً بر روی دانش‌آموزان پسر نوجوان شهر نورآباد استان لرستان و یکی از والدین آنها انجام شده است که تعمیم نتایج به کل دانش‌آموزان استان لرستان و دانش‌آموزان دختر باید با احتیاط صورت گیرد. لذا پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های با نمونه‌های دختر و در سایر شهرهای استان لرستان و همچنین بررسی هر دو والد انجام شود که به غنای اطلاعات کمک شود. در نهایت اینکه، نتایج این مطالعه برای نوجوانان و متخصصین حوزه‌ی اعتیاد نوجوانان چندین پیشنهاد کاربردی دارد. ابتدا اینکه یافته‌ها نشان داد که ذهن آگاهی عامل مهمی در محافظت از نوجوانان در برابر گرایش به اعتیاد است، بنابراین می‌توان از طریق آموزش این مهارت به نوجوانان کمک کرد که استرس‌ها و تنش‌های خود را بهتر مدیریت کنند و به احتمال کمتری به مصرف مواد گرایش داشته باشند. دوم اینکه، بر اساس نتایج تعارض زناشویی با افزایش افسردگی منجر به گرایش بیشتر به اعتیاد می‌شود بنابراین می‌توان در نوجوانان افسرده روی بهبود

فضای خانوادگی کار کرد و از این طریق با کاهش افسردگی احتمال گرایش به مصرف مواد در این نوجوانان را کاهش داد.

منابع

بشکار، سلطانه (۱۳۸۲). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های مدیریت خشم در کاهش تعارضات زناشویی زوجین ارجاع شده به شوارهای حل اختلاف. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

تمنایی فر، شیما؛ اصغرنژاد، علی اصغر؛ میرزایی، مصلح و سلیمانی، مهدی (۱۳۹۵). ویژگی‌های روان-سنجی پرسش‌نامه پنج عاملی ذهن آگاهی. *روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی*، ۱۲(۴۷)، ۳۲۹-۳۲۱.

ثنایی ذاکر، باقر (۱۳۸۷). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*. چاپ دوم، تهران: انتشارات بعثت. زارع، معصومه؛ تقی‌لو، صادق و کااوند، علیرضا (۱۳۹۵). رابطه بین اضطراب و افسردگی با میانجی-گری تفکر ارتجاعی و کمال‌گرایی به روش معادلات ساختاری. *مجله بهداشت روانی (ویژه-نامه)*، ۱۸، ۴۶۴-۴۴۵.

زرگر، یدالله؛ نجاریان، بهمن و نعیمی، عبدالزهرا (۱۳۸۷). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی (هیجان‌خواهی، ابراز وجود و سرسختی)، نگرش مذهبی و رضایت زناشویی با آمادگی اعتیاد به مواد مخدر در کارکنان یک شرکت صنعتی در اهواز. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۱۵(۱)، ۱۲۰-۹۹.

صابری، زهرا؛ فرخی، نورعلی و نامور، هومن (۱۳۹۷). رابطه علی بین هوش معنوی و آمادگی اعتیاد با میانجی‌گری باورهای فراشناختی و سخت‌رویی تحصیلی در دانشجویان. *فصلنامه علمی-پژوهشی اعتیاد پژوهی*، ۱۲(۴۷)، ۱۵۶-۱۳۵.

علوی، خدیجه و رمضانی، شیما (۱۳۹۹). نقش سبک‌های فرزندپروری ادراک شده و شفقت به خود در پیش‌بینی آمادگی اعتیاد در جوانان. *فصلنامه علمی-پژوهشی اعتیاد پژوهی*، ۱۴(۵۸)، ۱۱۲-۸۹.

عینی، ساناز؛ ترابی، نغمه؛ عبادی، متینه و کرمانی، علی (۱۳۹۹). پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد بر اساس خودبیطانگی تحصیلی، هیجان‌های تحصیلی منفی و خودکارآمدی عمومی در دانش-آموزان. *فصلنامه علمی-پژوهشی اعتیاد پژوهی*، ۱۴(۵۶)، ۱۰۰-۷۹.

یاقوتی زرگر، حسن و احمدی، شیرین (۱۳۹۹). مدل یابی گرایش به مصرف مواد بر اساس هیجان-خواهی با میانجی گری بدتنظیمی هیجان. فصلنامه علمی-پژوهشی اعتیاد پژوهی، ۱۴(۵۷)، ۱۳۰-۱۱۵.

References

- Arnaud, N., Baldus, C., Laurenz, L. J., Bröning, S., Brandt, M., Kunze, S., Austermann, M., Zimmermann, L., Daubmann, A., & Thomasius, R. (2020). Does a mindfulness-augmented version of the German Strengthening Families Program reduce substance use in adolescents? Study protocol for a randomized controlled trial. *Trials*, 21, 114-129.
- Ashe, M. L., Newman, M. G., & Wilson, S. J. (2015). Delay discounting and the use of mindful attention versus distraction in the treatment of drug addiction: a conceptual review. *Journal of experimental analysis behavior*, 103, 234-248.
- Baer, P. A., Smith, G. T., Hopkins, J., Krietemeyer, J., & Toney, L. (2006). Using self-report assessment methods to explore facets of mindfulness. *Assessment*, 13, 27-45.
- Beck, A. T., Steer, R. A., & Brown, G. K. (2000). *Manual for the Beck Depression Inventory II*. San Antonio, Texas: The psychological Corporation.
- Beck, A. T., Ward, C., Mendelson, M., Mock, J., & Erbaugh, J. J. A. G. P. (1961). Beck depression inventory (BDI). *Archives of general psychiatry*, 4(6), 561-571.
- Begdache, L., Kianmehr, H., Sabounchi, N., Marszalek, A., & Dolma, N. (2019). Principal component regression of academic performance, substance use and sleep quality in relation to risk of anxiety and depression in young adults. *Trends in neuroscience and education*, 15, 29-37.
- Berge, J., Sundell, K., Ojehagen, A., & Hakansson, A. (2016). Role of parenting styles in adolescent substance use: results from a Swedish longitudinal cohort study. *British medical journal*, 6(1), 1-9.
- Brosnan, T., Kolubinski, D. C., & Spada, M. M. (2020). Parenting styles and metacognitions as predictors of cannabis use. *Addictive behaviors reports*, 11, 1-7.
- Chun, J. (2020). Public health threat of tobacco and substance use in Asia: An introduction to the theme issue. *Journal of psychoactive drugs*, 52, 1-4.
- Costa, S., Gugliandolo, M. C., Barberis, N., Cuzzocrea, F., & Liga, F. (2019). Antecedents and consequences of parental psychological control and autonomy support: The role of psychological basic needs. *Journal of social and personal relationships*, 36(4), 1168-1189.
- De Los Reyes, A., Augenstein, T. M., Wang, M., Thomas, S. A., Drabick, D. A., Burgers, D. E., & Rabinowitz, J. (2015). The validity of the multi-

- informant approach to assessing child and adolescent mental health. *Psychological bulletin*, 141(4), 858-861.
- Debnam, K. J., Milam, A. J., Mullen, M. M., Lacey, K., & Bradshaw, C. P. (2017). The moderating role of spirituality in the association between stress and substance use among adolescents: Differences by gender. *Journal of youth and adolescence*, 47(4), 818–828.
- Dela Pena, J. B., Ahsan, H. M., Botanas, C. J., Dela Pena, I. J., Woo, T., Kim, H. J., & Cheong, J. H. (2016). Cigarette smoke exposure during adolescence but not adulthood induces anxiety like behavior and locomotors stimulation in rats during withdrawal. *International journal of development neuroscience*, 55(1), 49-55.
- Diggs, O., Neppel, T., Jeon, S., & Lohman, B. L. (2017). The association of harsh parenting, parent-child communication, and parental alcohol use with male alcohol use into emerging adulthood. *Journal of adolescent health*, 61(6), 736–742.
- Eaton, D. K., Kann, L., Kinchen, S., Shanklin, S., Flint, K. H., & Hawkins, J. (2019). Youth risk behavior surveillance - United States, 2018. *Morbidity and mortality weekly report surveillance summaries*, 61(4), 1-162.
- Felver, J. C., Clawson, A. J., Morton, M. L., Brier-Kennedy, E., Janack, P., & DiFlorio, R. A. (2018). School-based mindfulness intervention supports adolescent resiliency: a randomized controlled pilot study. *International journal of school and educational psychology*, 7(1), 111-122.
- Gakh, M., Coughenour, C., Assoumou, B. O., & Vanderstelt, M. (2020). The relationship between school absenteeism and substance use: An integrative literature review. *Substance use and misuse*, 55, 491–502.
- Gray, K. M., & Squeglia, L. M. (2018). Research Review: What have we learned about adolescent substance use? *Journal of child psychology and psychiatry*, 59, 618–627.
- Heerde, J. A., & Bailey, J. A., Toumbourou, J. W., & Catalano, R. F. (2019). Longitudinal associations between the adolescent family environment and young adult substance use in Australia and the United States. *Frontiers in psychology*, 10, 821-833.
- Herrera, C. M., & Boxer, P. (2019). The role of gender in risk for substance use among justice-involved youth. *Children and youth services review*, 100, 485–493.
- Kaunhoven, R. J., & Dorjee, D. (2017). How does mindfulness modulate self-regulation in pre-adolescent children? An integrative neurocognitive review. *Neuroscience and biobehavioral review*, 74, 163–184.
- Klein, R. (2011). *Principles and practices of structural equation modeling*. (4th Ed). New York: Guilford Press.
- Ko, C. H., Wang, P. W., Liu, T. L., Yen, C. F., Chen, C. S., & Yen, J. Y. (2015). Bidirectional associations between family factors and Internet

- addiction among adolescents in a prospective investigation. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 69(4), 192–200.
- Kouros, C. D., Papp, L. M., Goetze-Morey, M. C., & Cummings, E. M. (2014). Spillover between marital quality and parent–child relationship quality: Parental depressive symptoms as moderators. *Journal of family psychology*, 28(3), 315–325.
- Larimer, M., Klimer, J., & Lee, C. (2015). High school student drug prevention: A review of individual prevention strategies. *Journal of drug issue*, 35, 431–456.
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J., & Theokas, C. (2006). *Dynamics of Individual ↔ Context Relations in Human Development: A Developmental Systems Perspective*. In J. C. Thomas, D. L. Segal, & M. Hersen (Eds.), *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology*, Vol. 1. Personality and Everyday Functioning (p. 23–43). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Leung, J. T. Y., & Shek, D. T. L. (2019). Parental control and adolescent wellbeing in Chinese adolescents in Hong Kong. *Child indicators research*, 13(9), 703–727.
- Li, C., Jiang, S., Fan, X., & Zhang, Q. (2018). Exploring the impact of marital relationship on the mental health of children: Does parent–child relationship matter? *Journal of health psychology*, 25(7), 1669–1680.
- Liang, L., Zhou, D., Yuan, C., Shao, A., & Bian, Y. (2016). Gender differences in the relationship between internet addiction and depression: A cross-lagged study in Chinese adolescents. *Computers in human behavior*, 63, 463–470.
- Lorfa, S. K., Ugwu, C., Ifeagwazi, C. M., & Chukwuorji, J. C. (2018). Substance use among Youths: roles of psychoticism, social alienation, thriving and religious commitment. *African journal of drug & alcohol students*, 17(2), 133–146.
- Luk, J. W., King, K. M., McCarty, C. A., McCauley, E., & Stoep, A. V. (2017). Prospective effects of parenting on substance use and problems across Asian/Pacific Islander and European American youth: Tests of moderated mediation. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 78(4), 521–530.
- McKeering, P., & Hwang, Y. S. (2019). A systematic review of mindfulness-based school interventions with early adolescents. *Mindfulness*, 10, 593–610.
- Ohannessian, C. M., Flannery, K. M., Simpson, E., & Russell, B. S. (2016). Family functioning and adolescent alcohol use: a moderated mediation analysis. *Journal of adolescent*, 49, 19–27.
- Polles, A., Williams, M., Phalin, B., Teitelbaum, S., & Merlo, L. (2020). Neuropsychological impairment associated with substance use by physicians. *Journal of the neurological sciences*, 4(11), 1–7.

- Raftery, D. K., Kelly, P. J., Deane, F. P., McKetin, R., Baker, A. L., Ingram, I., Goh, M. C. W., Lubman, D. I., Carter, G., & Turner, A. (2019). Insights into insight: A systematic review of insight in substance use disorders. *Journal of drug and alcohol research*, 38, 84–85.
- Romm, K. F., & Metzger, A. (2018). Parental psychological control and adolescent problem behaviors: The role of depressive symptoms. *Journal of child and family studies*, 27(7), 2206–2216.
- Rotermann, M., & Langlois, K. (2015). Prevalence and correlates of marijuana use in Canada, 2012. *Health Reports*, 26(4), 10–15.
- Rotermann, M., & Langlois, K. (2015). Prevalence and correlates of marijuana use in Canada, 2012. *Health Reports*, 26(4), 10–15.
- Sadock, B. J., Sadock, V. A., & Ruiz, P. (2014). *Kaplan and Sadock's Synopsis of Psychiatry: Behavioral Sciences/ Clinical Psychiatry*. New York: Walters Kluwer.
- Shek, D. T. L., Zhu, X., Dou, D., & Chai, W. (2020). Influence of family factors on substance use in early adolescents: a longitudinal study in Hong Kong. *Journal of psychoactive drugs*, 52(1), 66-76.
- Spoth, R., Clair, S., & Trudeau, L. (2014). Universal family-focused intervention with young adolescents: effects on health-risking sexual behaviors and STDs among young adults. *Prevention Science*, 15, 47–58.
- Steele, E. H., & McKinney, C. (2019). Emerging adult psychological problems and parenting style: Moderation by parent-child relationship quality. *Personality and individual differences*, 146, 201-208.
- Tang, Y. Y., Tang, R., & Posner, M. I. (2016). Mindfulness meditation improves emotion regulation and reduces drug abuse. *Drug and alcohol dependence*, 163(1), 13–28.
- Tripp, M. K. (2018). Tanning addiction in adolescents: directions for measurement and intervention development. *Journal of investigative dermatology*, 138(7), 1463-1467.
- Weed, N., Butcher, N. J., Mckenna, T., & Ben-Porath, Y. (1992). New measures for assessing alcohol and other drug problems with MMPI-2, APS & AAS. *Journal of personality assessment*, 58, 389-404.
- Weymouth, B. B., Fosco, G. M., & Feinberg, M. E. (2017). Nurturing-involved parenting and adolescent substance use: Examining an internalizing pathway through adolescent social anxiety symptoms and substance refusal efficacy. *Development and psychopathology*, 31(1), 247–260.
- Zheng, X., & Chen, J., Guo, Y., Qing, X., Hu, Y., Shi, Sh., Li, C., & Yu, Q. (2020). The buffer effect of physical activity: why does parental marital satisfaction affect adolescents' problematic internet use. *Addictive behaviors reports*, 11, 271-279.

- Zhou, N., & Buehler, C. (2019). Marital hostility and early adolescents' adjustment: The role of cooperative marital conflict. *The journal of early adolescence*, 39(1), 5–27.
- Zubak, Z., Zenic, N., Ostojic, L., Zubak, I., & Pojskic, H. (2018). A prospective study on the influence of scholastic factors on the prevalence and initiation of illicit drug misuse in adolescence. *International journal of environmental research and public health*, 15, 874-891.